

FÖRORD

Frågor kring döden och döendet har i vår moderna västerländska kultur varit tabubelagda tills helt nyligen, då intresset för värden av döende medförde en öppnare attityd. Forskningen har där gett kunskaper och insikter om dödsprocessen och hur man psykologiskt kan stödja den döende.

Personer, som varit nära att dö men tillfrisknat uppmärksammades först i slutet av 60-talet. Detta skedde i samband med att nya metoder, som möjliggjorde återupplivning av patienter med hjärtstillestånd, infördes. Bland dessa patienter fanns en del vilka haft alldeles speciella nära-döden-upplevelser, som kom att förändra deras syn på tillvaron.

1975 presenterade den amerikanske psykiatern Raymond Moody anekdotiska nära-döden-upplevelser i sin bok *Life after life*. Hans syfte var att påvisa ett tidigare föga känt fenomen. På grundval av nära-döden-berättelserna konstruerade Moody ett typfall, den s k idealtypen (återfinns i kapitel 8), som ger en konkret bild av dödsupplevelsen. Två viktiga moment är där *den utomkroppsliga upplevelsen*, där den döende "befinner sig" utanför sin fysiska kropp i en position ovanför denna varifrån han på avstånd "ser" upplivningsförsöket och sin egen kropp, samt *den transcendent, översinnliga upplevelsen* som följer omedelbart därefter. I denna upplevs ibland möten med avlidna vänner.

Studier av detta slag populariseras ofta i massmedia och blir lätt till bevis för olika trossystem. Därvid uppkommer frågor som: Existerar verkligen Moodys idealtyp eller är den tillrättalagd? Och om den förekommer — hur vanlig är den i så fall? Existerar den i andra tider och kulturer? Hur kan upplevelserna tolkas och hur stämmer de med vår syn på medvetandet och vår verklighetsbeskrivning?

Dessa frågor blev utgångspunkten för ett tvärvetenskapligt seminarium om "Medvetandet och döden", som hösten 1979 arrangerades av en medicinarförening, där denna boks redaktörer är medlemmar. Flera av antologins författare deltog som föreläsare vid detta seminarium. Några har tillkommit senare, medan ytterligare några som anorstädes uttalat sig om nära-döden-upplevelser avböjt.

Vad upplever man egentligen i dödens närhet, t ex vid en svår bilolycka eller under fall i samband med bergsbestigning? Hur vanliga är nära-döden-upplevelserna? Detta tas upp i inledningskapitlet, som även ger en historik och översikt av forskningen på området.

Efter en kort presentation av den utomkroppsliga upplevelsen i olika situationer kommer vi över till de religionshistoriska artiklarna, som beskriver nära-döden-fenomen och utomkroppsliga upplevelser från skilda kulturer och tider. Härvid vill vi gärna framhålla den religionshistoriska institutionen vid Stockholms universitet som sedan decennier är internationellt känd för sin forskning kring transfenomen och shamanism. Shamanism är beteckning för en social företeelse som tidigare var utbredd bland indianer, eskimåer, samer och sibiriska folkslag. Shamanen, medicinmannen, ansågs genom en speciellt inlärd teknik medvetet kunna lämna sin fysiska kropp för att ge sig ut på "utflykter". Till hans främsta uppgifter hörde att hämta tillbaka svårt sjuka personers själar.

Vi får även bekanta oss med den internationellt kände 1700-talsvetenskapsmannen Swedenborg, som påstod sig ha förmågan att vistas i den transcendenta tillvaron bland avlidna vänner.

Efter en översikt av nära-döden-upplevelser i antik och kristen litteratur samt en diskussion om deras betydelse för kristendomen i dag följer en analys av tunnelsymboliken, som förutom i Moodys idealtyp förekommer i sk födelsedrömmar.

Utifrån medvetandets relation till olika hjärnstrukturer och dessas olika känslighet för syrebrist samt utifrån en modell för ändrade medvetandetillstånd diskuteras några nära-döden-upplevelser. Speciellt presenteras en sådan, där uppvaknandet är utförligt beskrivet, vilket ger konsekvenser för det praktiska vårdarbetet.

Så följer en artikel som sammanfattar och granskar forskningsrapporter kring nära-döden-upplevelser samt analyserar den psykodynamiska försvarsmekanismen depersonalisation och begreppet utomkroppslig upplevelse.

Nära-döden-berättelserna berör även frågan om vår verklighetsbeskrivning. Den moderna fysiken har gett oss en ny sådan, där medvetandet fått en ny och mer betydelsefull roll, samtidigt som den allt tydligare visar att den naturvetenskapliga världsbilden endast beskriver vissa aspekter av verkligheten.

Olika medicinska tolkningsförslag till nära-döden-upplevelserna samt frågan om hallucinationer eller verklighet diskuteras. Härvid berörs även det klassiska problemet om förhållandet mellan medvetandet och hjärnan.

Sista kapitlet berör den parapsykologiska forskningen och frågan om liv efter döden. Av redaktionella skäl har även den av samme författare presenterade parapsykologiska forskningen av utomkroppsliga upplevelser placerats i detta kapitel.

På detta tidiga stadium i den expanderande nära-döden-forskningen finns ännu ingen enhetlig terminologi. Det som Moody benämner "out-of-the-body experience" har av andra forskare och författare kallats autoskopi, separation, depersonalisation, bilokation o s v. Då religionshistoriska institutionen traditionellt använt beteckningen "utomkroppslig upplevelse" har vi i denna bok i huvudsak använt denna term.

Det är vår förhoppning att denna antologi ska kunna ge inspiration till såväl lekmannen som den seriöse forskaren.

Stockholm i mars 1982

Kersti Wistrand och Jan Pilotti